

Orla Lehmanns tale ved Stockholms børs

Taler	Dato	Sted
Orla Lehmann Medlem af Landstinget	29. juni 1866	Stockholms Børs

Omstændigheder

Lehmanns egen indledning:

I Sommeren 1866 besøgte jeg Stockholm, nærmest i Anledning af det «skandinaviske nationaløkonomiske Møde», af hvis Bestyrelse jeg var Medlem, og som havde sat sin Sammenkomst i Forbindelse med den store Industri- og Kunstudstilling, der dengang samlede Mænd fra alle de nordiske Lande i Sverigs Hovedstad. Det Samme havde flere andre skandinaviske Bestræbelser gjort, og blandt Andre havde ogsaa de tre bestaaende politiske Foreninger med almindelig nordisk Tendents her sat hinanden Stevne. Den 29 de Juni holdt disse, under Forsæde af Friherre *Raab*, paa Stockholms Børs et Møde, hvori de tre Ordførere (Prof. *Daa* fra Christiania, Redakter *Hedin* fra Stockholm og Dr. *Rosenberg* fra Kjøbenhavn) gav Beretning om Foreningernes hidtil værende Virksomhed, og hvor disse efter Forslag af Prof., Grev *Hamilton* fra Lund vedtog fælles Love for »den nordiske Nationalforening.«

Da jeg ikke var Medlem af denne, vilde jeg ikke engang have kunnet overværet Mødet, dersom jeg ikke særlig var bleven indbudt ved en Skrivelse fra Bestyrelsen, og til Dr. Rosenberg, som bragte mig den, erklærede jeg udtrykkeligen, at jeg kun vilde komme som Tilhører. Jeg blev derfor noget overrasket, da han i Slutningen af sin Beretning henviste til mig som den, der bedst vilde kunne give Oplysning om Skandinavismens Stilling i Danmark. Den Art Ugenærthed findes jo jevnlige hos dem, som selv ere villige til at finde sig i Alt for Ideens Skyld, og jeg skal saa meget mindre beklage mig derover, som det gav mig Anledning til at lette mit Hjerte ligeoverfor Svenskerne, hvis Forhold under de seneste Aars skæbnesvangre Tildragelser naturligvis ikke kunde blive uden Indflydelse paa den skandinaviske Sags nærværende Stilling og nærmeste Fremtid. Imidlertid var Situationen vanskelig, da Talen maatte improviseres i Ordets strengeste Betydning, og da Opgaven var: midt i Sveriges Hovedstad at sige Sandheden uden at krænke Gjæstevenskabets Ret, og at vække Selverkjendelsen uden at rejse Selvkjærlighedens Modstand. Talen hørtes uden Modsigelse, paa flere Steder under lydelig Tilslutning, om man end senere har talt saa lidt derom som muligt. Den lod omtrent saaledes:

Mine Herrer

maa naturligvis forudsætte, at denne Opfordring til mig er fremkommen efter Aftale. Jeg skylder derfor mig selv at bemærke, at snarere det Modsatte er Tilfældet. Jeg er ikke Medlem af den nordiske Forening og er der for her kun tilstede efter en særlig Indbydelse; jeg er kommen for at høre og ikke for at tale. Men siden jeg nu skal tage Ordet, vil jeg, for ikke at misforstaaes, strax forudskikke den Bemærkning, at jeg langtfra misbilliger, at hos os nogle yngre Mænd have søgt gennem en særlig Forening ikke blot at opretholde den skandinaviske Sag, men ogsaa at skaffe den Indgang hos det menige Folk, hos

hvilket Sagens ældre Bærere som Følge af vore seneste politiske Kampe have mistet noget af deres tidligere Indflydelse. Naar vi ældre Skandinaver for Tiden holde os noget tilbage, er Grunden saaledes ikke den, at vi ere blevne vaklende i vor Overbevisning eller lunkne i vor Tro. Dette skal nok vise sig, naar det belejlige Øjeblik til en bestemtere Fremtræden kommer.

Denne Tilbageholdenhed er dog ikke ene en Følge af vore indre Partikampes øjeblikkelige Stilling, men den er især paabudt ved de Tvivl, som den senere Tids Erfaring har maattet paatvinge os om det Spørgsmaal: i hvilken Udstrækning og i hvilken Styrke vor Overbevisning deles af vore svenske og norske Frænder. Det er selve Begivenhederne, som have rejst dette Spørgsmaal, og kun Svenskerne og Nordmændene kunne besvare det. Dette Svar tro vi at burde oppebie; thi naar Flere skulle følges ad, bestemmes Gangen af den, som gaar langsomt. For at holde Trop, maa man — som det hed der i Soldatersproget — kunne føle hinandens Albuer. Maaske ere vi Danske gaaede for hurtigt frem, saa vi nu maa vente, til de Andre indhente os. Muligen har ogsaa den Omstændighed, at det aabenbart var os, som først vilde komme til at trænge til vore Brødres Hjælp, havt sin Del i at skærpe vor Iver. Men vi troede, at de vidste, at Danmarks Grændse mod Tydskland er hele Nordens Grændse. Vi troede, at de erkjendte, at det danske Folks ukrænkede Opretholdelse angaar de forenede Rigers egne dyrebareste Interesser. Det er altsaa Spørgsmaalet: om de Svenske og Nordmændene vedkjende sig disse deres Konges og deres Udenrigsministers Ord; thi det er aldrig faldet os Danske ind, at de skulde bringe Offre for vor Skyld. Det er Spørgsmaalet: om de Svenske og Nordmændene betragte det hele Norden som deres store Fædreland, saa at det Hele trues, naar en Del angribes, det Hele lider, naar en Del er stædt i Vaande. Kan dette ikke besvares med Ja, saa er den skandinaviske Tanke kun en smuk Drøm, god kun til Viser og Skaaltaler. Men er der Alvor og Styrke i denne vor Stræben, da var det ikke som en Medlidenhedens Almisse, men som et Selvforsvar, fordret af den egne Interesse, paabudt af den egne Pligt, at vi Danske maatte vente Sverigs og Norges Bistand. Og denne vor Forventning var ikke bygget paa hvad vi mente om Blodets Rest og Interessens Solidaritet og hvad det videre kaldes — nej, den var bygget paa højtidelige Udtalelser og officielle Erkjendelser, paa givne og fulgte Raad under en langvarig politisk Samvirken og paa omhyggelige, i det Enkelte gaaende, Forhandlinger, som kun ventede paa den rent formelle Afslutning. Om disse Forventninger vare berettigede, vil Historien afgjøre. Det er vitterligt, at de ikke opfyldtes.

Ganske vist have heller ikke vi Danske gjort, hvad vi kunde og burde gjøre. Vi have lidt for vor Brøde — vor egen og vore Fædres, som jo skal hjemsøges paa Børnene i tredje og fjerde Led. Det vide vi, og det skulle vi erkjende og bekjende, fordi kun paa dette Vilkaar kan ogsaa Ulykken være til Velsignelse. Men naar De ville dømme os, saa vil jeg bede Dem, mine Herrer, om at dømme mildt, — bede Dem om at tænke paa Kampens fuldstændige Haabløshed, som var en Følge af Misforholdet mellem Opgaven og Kræfterne — bede Dem om ikke at glemme vor trøstesløse Forladthed, der vil staa som en Anklage mod vor Tids Europa. Saa meget er dog i alt Fald vist, at vi vovede at optage den ulige Kamp, og at vi med Strømme af vort Blod have protesteret mod den os tilføjede Uret. Ligeoverfor Gud og vor egen Samvittighed maa vi slaa Øjnene ned, men ikke ligeoverfor vore svenske og norske Frænder.

Har Nemesis haardt rammet Danmark, saa har hun sandelig ikke dermed endt sin Gjerning. Den ubønhørlige Sammenkjædning af Aarsag og Virkning, hvilken de Gamle betegnede som den straffende Nemesis, og som i Nutidens Sprog kaldes snart Begivenhedernes Dialektik, snart en retfærdig Verdensstyrelse, har til alle Tider været Historiens Sjæl — Aabenbareren og Fuldbyrderen af Menneskeslægtens Tanke. Men ingensinde have hendes Spor været tydeligere, hendes Domme hurtigere end i vor Tid. Vil De have Exempler, saa vil jeg henvise Dem til Slesvigholstenerne, der nys troede sig den Tap, hvorefter Verdenshjulet drejede sig, og nu ere en Kastekjæp for enhver preussisk Major, et ynkeligt Offer for den Undertrykkelse, som de saa længe havde paaløjet den milde danske Regering. Særlig vil jeg for Deres Blik fremføre Ridderen af den bedrøvelige Skikkelse. Det er ej længe siden han holdt sit Triumftog til Kiel i Spidsen for en Bande, som var lejet for de Penge, for hvilke hans formentlige Arvekrav vare solgte, og lod sig hylde af den berømte »Holstentreue«, siddende paa en Throne, som Aftenen forinden var hentet fra et Provindstheaters Pulterkammer; men allerede nu er hans Rolle i »Pernilles korte Frøkenstand«, udspillet, og han krøbet i Skjul for Verdens Latter imellem Thüringens Skove. Og nu det tydske Forbund og i samme navnlig de tydske Mellestater, som, efter et halvt Aarhundredes brændende Tørst efter at spille en Rolle i Verden, endelig troede deres Time kommen! Sammenlign den Beust, som paa London-Konferencen optraadte, som holdt han Europas Skæbne i sin stærke Haand, og den Beust, som nu hjemløs vanker om efter Husly i fremmede Lande — i Sandhed, Danmark er blevet hævnet! Og saa England, det stolte Albion! Den Dag, da det forraadte Danmark, paa samme Dag udleverede det sin Æres dyre Banner til Børsjæderne og Bomuldsbaronerne, som under

Fredsqvækernes Banner dandse omkring Guldkalven. Og har ikke Nemesis alt rammet det? Er det ikke allerede haardt straffet, naar man i den europæiske Politik ikke bryder sig stort mere om, hvad England vil, end om hvad Island mener? Og tror man, at Englands Ydmygelse vil være endt dermed? Endnu staa tilbage de to store Røvere, som saa broderligen forenede sig om ubarmhertigen at udplyndre Danmark. Knap ere to Aar forløbne, og alle rede staa disse trofaste Allierede i Vaaben mod hinanden, rustede til en Kamp paa Liv og Død. Hvad Udgangen vil blive, veed Ingen; kun een Ting er vis: Danmark vil blive hævnnet! De se, mine Herrer, vi behøve ikke at ty til Arkivernes Pergamenter for at finde Historiens Lærdomme om Gjengjeldsens evige Ret. Jeg vil ønske og haabe, at naar Turen kommer til Sverige og Norge, den strænge Guddom da vil være mild i sin Dom.

Mine Herrer! Jeg har her stræbt at antyde Grunden til, at vi Danske mene at burde oppebie, hvilke Frugter Selvprøvelsen vil bære i Sverig og Norge — især dog i Sverig, baade fordi Ansvarer for de forenede Rigers ydre Politik fornemmeligen paahviler det, og fordi det gjorde mindre end Norge, som dog ialtfald rustede sig. Ogsaa af den Grund kommer det i mine øjne især an paa Sverigs Forhold til Sagen, fordi det er det største og mægtigste af de tre nordiske Riger, og saaledes har Ret til Initiativet og størst Udsigt til ogsaa udad at skaffe dette Anerkjendelse. Lad Sverig gaa foran, og vi Andre skulle villigen følge det. Jeg haaber, at den Selvbetragtning, hvortil Alt opfordrer, vil føre til den Erkjendelse, at Danmark er lige saa nødvendigt for Sverig og Norge, som disse ere det for Danmark.

Dette gjælder selv om Udviklingen af Unionen mellem de forenede Riger, som nu, efter Forfatningssagens Tilendebringelse, uden Tvivl vil træde i forgrunden. Jeg har ikke bedt om Ordet; men siden jeg nu har det, maa det tillades mig at bruge det paa min Vis ved uden Omsvøb at sige hvad jeg mener. Det er da min Overbevisning, at Unionen hverken vil være indholdsrig eller frugtbar, saalænge Sverigs berettigede Fordring paa Hegemoniet i Norden staar ligeoverfor Norges ligesaa berettigede Frygt for at overvældes af den mægtigere Deltager. Er det alt en vanskelig Opgave for en konstitutionel Konge paa een Gang at være virkelig konstitutionel og en virkelig Personlighed, saa stiger Vanskeligheden — saaledes som nye Erfaringer have viist — næsten til Umulighed, naar han i sin Person skal forene tvende suveræne Villier, som kunne komme i Strid med hinanden. Ialtfald er en Union uden andet Fællesskab end den fælles Konge en tom og blot formel Formel; et virkelig levende og fyldigt Indhold vil den mellem frie Stater

ikke kunne faa uden et Unionsparlament som Udtryk og Bærer af en Fællesvillie; men hvorledes skulle de forenede Riger kunne faa et saadant, saalænge Sverig ikke kan gaa ind paa Norges og Norge ikke ind paa Sverigs Vilkaar? Det er ikke Stedet her til videre at udføre disse Betragtninger, og det kan ikke tilkomme mig deri at give Raad. Men jeg har dog ment ved et Par Antydninger at burde begrunde min Overbevisning, at jo alvorligere de tvende Vedkommende overveje Forholdet, desto mere ville de komme til den Erkjendelse, at først, naar Danmark kommer med, vil den rette Ligevægt mellem Kræfterne være sikkert og derved Betingelsen tilvejebragt for fri Hengivelse i en højere Enhed.

Endnu klarere bliver Sagen, naar der ses hen til Nordens Stilling i Europa. Sverig kan ikke til evig Tid blive ved at leve af sine Laurbær fra Trediveaars krigen — Laurbær kunne holde sig længe, men tilsidst visne ogsaa de — og Folket befinder sig nu i en saa glædelig materiel Udvikling, at med Kræfterne ogsaa Trangen maa vaagne til at indtage en Plads i Verden, som svarer til Folkets Begavelse og til dets Historie. Norge har havt Meget at gjøre for at skaffe sig en selvstændig Statstilværelses Betingelser; men naar dette Arbejde retnu er udført, kan det ikke længer føle sig til fredsstillet ved den Bygdepolitik, hvortil det hidtil har resigneret sig. Men skal Norden hævde sin Plads i Folkenes Raad og fyldestgjøre sin Opgave i Menneskeslægtens Udvikling, saa kan det ikke undvære det Tilskud af aandelig og materiel Rigdom, som Danmark kan yde. Og hvem borger os for, at der ikke vil blive Tale om noget ganske Andet end en hæderlig Plads i Staternes Række og en agtværdig Andel i Civilisationens Gjerning? Erfaringen har jo dog vel tilstrækkeligen vist, at de Støtter, som bar den gamle Samfundsorden, ikke længer frembyde nogen Betyggelse, og vi have altfor ofte følt det, til ikke at vide, at Norden ligger indeklemmt mellem tvende store Folk, som med en umaadelig Overmagt forene en tilsvarende Ærgjerrighed. Det er derfor Opgaven for de mindre Stater ved nøje Sammenslutning at søge den Styrke og Sikkerhed, de enkeltvis ikke kunne have. I Storbrittanien, i Frankrig og Spanien er dette Værk for længesiden fuldbragt; Italien er ifærd med at fuldbyrde det, og Tydskland har saa længe og ad saa forskjellige Veje stræbt derhen, at det sikkert vil naa det samme Maal. Det er den samme Opgave, vor Tidsalders nationale Bevægelse stiller de tre Grene af den nordiske Folkestamme. Adskilte ere de fordømte til Afmagt — maaske viede til Undergang. Kun i Forening have de en Fremtid!

Kilde

Carl Ploug: 1873. Orla Lehmanns efterladte skrifter. Bd. 4. København: Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Politisk tale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/orla-lehmanns-tale-ved-stockholms-bors>